

ЈЕЛЕНА М. ВАПА-ТАНКОСИЋ*

Факултет за економију и
инжењерски менаџмент
Нови Сад

СНЕЖАНА Г. ЛЕКИЋ**

Београдска пословна школа –
Висока школа струковних студија
Београд

УДК 339:338.53(4+497.11)

Прегледни рад
Примљен: 01.09.2017
Одобрен: 22.09.2017
Страна: 343-359

РЕГУЛАТИВА У ОБЛАСТИ ИЗВОЗА МЕДА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Сажетак: Пчеларство у Републици Србији је профитабилна грана пољопривреде. Предност српског меда, као и меда са Балкана, је његов врхунски квалитет због повољних земљишних и климатских услова. Република Србија располаже природним ресурсима који су основа развоја пчеларства, што указује на огромни потенцијал и могућности за његов интензиван развој. Циљ рада да се кроз методолошко–теоријски оквир анализирају могућности извоза меда у Европској унији и Републици Србији. Законодавство Европске уније пос-тавља основ за правне захтеве у Европској унији, али могу постојати неке раз-лике у примени националног законодавства у земљама чланицама. Домаћа за-конска регулатива биће анализирана кроз њену усклађеност са европским ста-ндардима и регулативом. Указаће се на подстицијане мере и могућности превазилажења проблема у пчеларству.

Кључне речи: пчеларство, регулатива Европске уније, резидуе у меду, Законодавство Републике Србије, подстицаји за извоз меда

Увод

Европска унија је други произвођач меда у свету и има значајну улогу у трговини пчеларским производима. Чињеница да Европска унија суфинансира 50% инвестиција у пчеларству потврђује да је пчеларство њена важна привредна У периоду од 2011. до 2013. године Европска унија издвојила је 32 милиона евра за суфинансирање ове гране пољопривредне производње, а за период од 2014. до 2016. планирано је да се издвоји 33,1 милион евра за државе чланице. У оквиру Националног програма развоја пољопривреде, свака чланица мора да донесе детаљне мере које ће допринети развоју пчеларства и

* jvapa@fimek.edu.rs

** lekic.sneza@gmail.com

мере контроле спровођења овог програма. Основне мере које односе се на: техничку помоћ пчеларима и удружењима пчелара, контролу варое, рационализацију сезонског преноса кошница, анализу меда, обнављање кошница и примењено истраживање (Привредна комора Србије и Центар за ЕУ интеграције 2014: 49).

Нова фаза у развоју Заједничке аграрне политике ЕУ јасно препознаје и улогу органске пољопривреде као одговор на изражену жељу европских потрошача за већим учешћем еколошких пољопривредних производа на тржишту (Stojšavljević, Ivaniš & Вапа-Танкосић, 2017:10). Захтеви Европске уније могу се поделити у две области: законодавне и додатне. Законодавни (правни) захтеви су минимални захтеви које морају испуњавати производи који се продају у Европској унији. Производи који не испуњавају ове услове не смеју се продавати на тржишту Европске уније. Додатни захтеви нису правне природе и показују како компаније могу ићи даље у својим захтевима од законодавства.

Једна од првих Директива Савета Европске уније 74/409/ЕЕЗ о усклађивању законодавстава држава чланица у области меда је оправдана чињеницом да би разлике између националних закона о дефиницији меда, различитим врстама меда и траженим карактеристикама меда могле довести до услова непоштене тржишне утакмице која би могла заварати потрошаче и тиме имати директан утицај на успостављање и функционисање заједничког тржишта. Производи који не испуњавају ове услове не смеју се продавати на тржишту ЕУ. Оваква пракса је базирана на ставу да је допринос пчеларству од великог значаја у процесу остваривања једног од најважнијих општих циљева Заједничке пољопривредне политике. Дефиниција меда по начелима Европске уније се заснива на дефиницији према Codex Alimentarius. Општа правила о означавању хране су утврђена Директивом 2000/13/ЕЗ Европског парламента и Савета Европске уније. Поред тога, Директива Савета Европске уније 2001/110/ЕЗ дефинише додатне захтеве који се примењују на тржишту меда који посебно утичу на интратрговину ЕУ, као и трговину са ЕУ, дефиницију меда, препознавање специфичних врста меда, услове састава меда и етикетања.

Општи закон о храни

Општи закон о храни (Regulation (EC) No 178/2002) је оквирни пропис у законодавству Европске уније за сигурност хране. Законодавство уводи и принцип следљивости.

Максималне концентрације појединих резидуа у меду

У законодавству ЕУ од 1990. године Уредбом ЕЦ 2377/1990 (EEC Council Regulation N° 2377/1990) и Уредбом ЕЦ 470/2009 (Regulation (EC) No 470/2009), прописане су максималне концентрације појединих резидуа (maximum residue limit – MRL) у меду на основу токсиколошких испитивања

(Council Regulation (ЕЕС) No 2377/90). Резидуе су највероватније присутне у меду због употребе лекова за лечење пчелињих болести, уведени као неки облик управљања медом, или због загађења животне средине. Резидуе откривене у меду могу потицати од аминокликозида, тетрациклина, стрептомицина, сулфонамида, хлорамфеникола, нафталина и многих других (Bradbear, 2009: 139). Према истој Регулативи препарати који се најчешће користе у сузбијању варое су: MRL за Сумiasol (Апитол) износи 1000 ppb/kg меда, за Amitraz (Аривар) 200 ppb, за Coumaphos (Perizin) 100 ppb/kg меда, док за тимол, ментол, мрављу и оксалну киселину, тау-флувалинат (Аристан) и флуметрин (Вауварол) се не захтева се да се MRL вредност наводи.

Стратегија мониторинга резидуа и контаминената од велике је важности за безбедност потрошача. Донешена законска регулатива обавезује, како земље чланице, тако и треће земље које претендују да извозе храну на тржиште Европске уније, да сваке године поднесу Комисији Европске уније на усвајање Национални програм контроле резидуа. Овај програм има за циљ обезбеђење исправности ланца исхране и предузимање законских мера у случају идентификације неисправних производа.

Мед у којем је детектован ниво било ког антибиотика не може да се увезе у Европску унију, јер нису прописане концентрације резидуа (MRL), а ЕУ тражи да степен антибиотика у меду буде нула. Примена антибиотика у Европској унију за бактеријска обољења пчела је забрањена, изузев за европску кугу у тзв. „Каскадном систему“, а из те кошнице која је третирана нема вртања меда, тако да је толеранција на антибиотике „0“. Резидуе могу да буду пореклом из животне средине – тешки метали, пестициди, патогене бактерије, генетски модификовани полен и радиоактивност или као последица лоше пчеларске праксе – примена акарицида у сузбијању варое; примена антибиотика у сузбијању америчке куге, европске куге, ноземозе и др.; примена нафталина и пара-дихлордибензена у сузбијању восковог мољца; присуство Pb и Zn као последица коришћења галванизованих контејнера и др. (Plavša, 2015).

Европска унија је увела листу безбедних супстанци за употребу у пчеларству. Оне укључују мрављу киселину, фенол, флувалинат, тимол и ментол, оксалну и млечну киселина (Sharma, Sharma, Partar & Gurung, 2012: 6). Европска унија је поставила привремену MRL од 25 ppb за окситетрациклин у меду, 0.3 ppb за хлорамфеникол и 1.0 ppb за нитрофуран (Food and Agriculture Organization, 2005). Законодавство Европске уније је прописало присутност остатака пестицида (MRL) у прехранбеним производима.

Европско законодавство за извознике меда

Најрелевантније законодавство Европске уније за извознике меда је Уредба Савета 2001/110/ЕС (Council Directive 2001/110/ЕС, 2001) која прописује посебне захтеве за мед. Ову директиву су Европски парламент и Савет Европске уније 15. маја 2014. године заменили Директивом 2014/63/EU (Directive 2014/63/EU, 2014).

Листа трећих земаља за извоз у Европску унију

Од посебне важности за трговину медом је „попис трећих земаља”. Законодавство Европске уније забрањује увоз меда из земаља које нису на „листи трећих земаља”. Попис се састоји од земаља које имају успостављен систем за испитивање квалитета извоза меда и ефикасно спречавају извоз меда који није у складу са условима Европске уније. План праћења резидуа (RMP) је потребан како би се добило место на листи трећих земаља Европске уније. RMP мора успоставити и потврдити да мед увезен у ЕУ не садржи забрањене остатке, као што су хлорамфеникол и други ветеринарски лекови. У начелу, одобрење RMP је на нивоу Европске уније и влада трећих земаља.

Поред ових специфичности на нивоу производа и због безбедности хране, извоз меда у Европску унију је ограничен на земље које су на листи трећих земаља. Одлуком Европске Комисије 2004/432/ЕС (Decision 2004/432/ЕС, 2004) од 29. априла 2004. године сачињен је списак трећих земаља из којих земље чланице Европске уније могу одобрити увоз производа животињског порекла, као што је мед, у складу са Директивом 92/118/ЕС (Council Directive 92/118/ЕЕС, 1992). Ова директива прописује здравље животиња и услове за јавно здравље који регулишу трговину и увоз производа животињског порекла у Европску унију.

У складу са Директивом 96/23 Европска Комисија је поставила планове за праћење одређених супстанци и остатака истих у производима животињског порекла у одговарајућим државама чланицама. Треће земље које желе да извозе у Европску унију треба да доставе Комисији потребне гаранције у погледу праћења резидуа и загађивача у складу са Директивом 96/23/ЕС (Council Directive 96/23/ЕС, 1996). Списак трећих земаља је подложен променама. Земље се могу уклонити са листе ако више не испуњавају прописане услове. Поред Плана мониторинга у трећој земљи, производ мора да испуни све законе намирница Европске уније и мора да испуњава услове наведене у Директиви Европске уније 2014/63/ЕУ у односу на мед. Листа наводи земље ван Европске уније којима је дозвољено да извозе мед у Европску унију (Commission Implementing Decision 2012/302/ЕС, 2012). Земљи која није на листи није дозвољено да извезе мед у Европску унију. Да би једна земља ван Европске уније била на листи, та земља би требало да поседује План мониторинга резидуа за анализу остатака антибиотика, сулфонамида, пестицида и тешких метала. Листа је ажурирана у јуну 2014. године.¹ Поред тога дозволе за извоз у земље Европске уније на листи, свака серија меда мора бити пропраћена здравственим сертификатом који је потписан и оверен од стране овлашћеног ветеринарског службеника националног надлежног органа. Међутим, питања квалитета увезеног меда још увек постоје упркос овим захтевним оквирима.

¹ На тренутној листи се налазе (44 земаља): Аргентина, Јерменија, Аустралија, Босна и Херцеговина, Бразил, Камерун, Канада, Чиле, Кина, Куба, Етиопија, Ел Салвадор, Француска Полинезија, Гана, Гватемала, Индија, Израел, Јамајка, Киргистан, Либан, Македонија, Мадагаскар, Мексико, Молдавија, Црна Гора, Нова Каледонија, Нови Зеланд, Никарагва, Питкern Острва, Руанда, Русија, Сан-Марино, Србија, Швајцарска, Тајван, Танзанија, Тајланд, Турска, Уганда, Украјина, Уругвај, САД, Вијетнам и Замбија (European Federation of Honey Packers and Distributors).

Нецаринске баријере за извоз меда

Нецаринске баријере за извоз меда често играју много већу улогу за извознике него царинске. У Европској унији посебно се пољопривредни производи суочавају са широким спектром нецаринских баријера. Код извоза природног меда у Европску унију најзначајније нецаринске баријере су техничке баријере у трговини. Садашње техничке препреке за извоз меда односе се на здравствене, санитарне, прописе о добробити животиња и еколошке прописе; стандарде квалитета; безбедносне и индустријске стандарде; уредбу за паковање и обележавање. Неке од нецаринских баријера за појединачне тарифне ознаке су се скоро удвостручиле, са 32% 1994. до 59% 2004. године (Beghin, 2006: 442).

Обележавање и етикетање меда

Једна од нецаринских баријера у трговини медом се односи на захтеве за обележавање. Поред Генералне директиве о храни (2000/13/EC), посебно мед који се продаје у Европској унији мора да се придржава правила етикетања као што је наведено у Директиви 2014/63/EU (Direktiva 2014/63/EU, 2014). Ова директива одређује услове за извознике меда који ће морати да се придржавају исте како би продали своје производе на тржишту Европске уније.

Здравствени сертификат

Нецаринска баријера за лица која желе да извезу мед у Европску унију је и здравствени сертификат који треба да прати сваку пошиљку серије меда. Сертификат је издат од надлежног ветеринарског органа у земљи отпреме и сврха му је да потврди да мед који се извози задовољава захтеве о здрављу животиња еквиваленте онима у Европској унији. По уласку меда у Европску унију приложени сертификати морају бити оверени и проверени од стране надлежних ветеринарских званичника Европске уније у одређеном граничном месту за инспекцију (SADC Trade Development, 2007). Европска унија поставила је високе стандарде у погледу логистичких захтева за извоз меда, те су инострани добављачи који имају везе са добро организованим превозницима у земљама Европске уније у бољој позицији да их испуњавају (СВI Market Survey, 2009).

Квоте и увозне тарифе

Европска унија је 2000. године укинула плаћање царинских дажбина на све индустријске и пољопривредне производе који се извозе из Србије у Европску унију, применом аутономних трговинских мера. Режим који је Европска унија једнострано одобрила Србији 2000. године представљао је најобимнији систем трговинских повластица који је одобрила некој земљи. Увозне тарифе за мед у распону су од 0% за земље које имају специфичне повлашћене трговинске споразуме и 17,3% за земље без посебних преференцијалних трго-

винских споразума (Кина и Аргентина). Према Споразуму о стабилизацији и придруживању који је ступио на снагу у септембру 2013. године, Србија и Европска унија су од 01. јануара 2014. ушле у завршну годину плана трговинске либерализације. За српске пољопривреднике најосетљивији производи ће остати заштићени плаћањем царинских дажбина до уласка Србије у Европску унију. То се односи на све врсте меса, јогурт, путер, одређене врсте сира, мед, неке врсте поврћа и брашно, а царинске заштите на ове производе варирају од 20 до 50% у односу на царинске дажбине које Србија примењује за најповлашћеније нације у трговини са остатком света

Заштита животне средине и социјални захтеви

Главне категорије додатних (неправних) захтева изван оквира законодавства су заштита животне средине и социјални (радни) захтеви. Компанија може показати увознику да води рачуна о животној средини кроз ISO 14001 сертификат, као и кроз друге сертификате (укључујући и органске). Социјални захтеви могу се темељити на FLO (Fairtrade Labelling Organisation) стандардима за фер трговину.

Хигијена, следљивост и систем управљања квалитетом и безбедношћу

Према прописима Европске уније (Uredba EC 852/2004, 2004) сви облици хране морају се надzirати и контролисати у појединим фазама производње како би се проверила испуњеност захтева у погледу хигијене. Прописи познати као „хигијенски пакет“ дефинишу циљеве безбедности хране при чему се одређује да је одговорност за примену безбедносних мера којима се гарантује безбедност хране на субјектима у пословању храном. Овај интегрисани систем односи се на читав ланац хране, од фарме до места продаје потрошачу, као и максималан ниво хигијене у свим фазама производње и промета. Субјекти у пословању храном морају бити регистровани и морају примењивати принципе анализе ризика и критичних контролних тачака (НАССР). Најважнији системи управљања безбедношћу хране у Европској унији по редоследу важности су ISO 22000, BRC (British Retail Standard) и IFS (International Food Standard). Њихова одговорност је и у успостављање система следљивости и писаних процедура за све састојке, облике хране, као и животиња које улазе у састав хране (здраве пчеле). Надлежно тело земље у којој послује тај субјекат, врши сталне контроле испуњености захтева и у случају непридржавања прописа, спроводи хитне корективне мере (Plavša, 2015).

Генетски модификовани организми

Европска унија је успоставила стриктна упутства везана за храну која садржи генетски модификоване организме (ГМО). Пресудом Европског суда правде у септембру 2011. године утврђено је да меду са траговима полена од генетски модификованих усева потребна посебна дозвола и обележавање пре

него што се може продати у Европи. У складу са одлуком Европског парламента из 2014. године, мед који садржи генетски модификован полен неће морати да буде означен као да садржи ГМО (Buyers Requirements – СБИ, 2015). Европски парламент је донео одлуку која ће као последицу имати да се мед у коме има ГМО полена не означава пошто је полен проглашен саставним делом меда, што у пракси значи да ако мед садржи мање од 0,9% ГМО полена, не мора бити означен.

Стандарди фер трговине

Фер трговина (fairtrade) је друштвени покрет и тржишни приступ који има за циљ да помогне произвођачима у земљама у развоју и да промовише одрживост. Fairtrade сертификовани производи су означени етикетом и морају да задовоље веома строге и специфичне критеријуме, који су дефинисани од стране Fairtrade International (FLO). FLO стандарди, између осталог, укључују: да уговори између купаца и добављача морају одредити механизам арбитраже; следљивост (физичку и кроз документацију); да купци морају утврдити планове набавке; предфинансирање 60% бербе меда од трговаца; минимални цене и премије; диференцијацију између А и Б квалитета меда (минимални квалитет базиран је на законодавству Европске уније). FLO сертификовање није доступно за извознике који наручују мед од индивидуалних пчелара. Пчелари морају формално бити организовани у произвођачке организације (СБИ Buyers Requirements, 2015).

Органска сертификација

Органски мед представља важан сегмент на европском тржишту меда. Европски увозници ће све више захтевати доказе о органској сертификацији меда. Европска унија је поставила правила која се морају придржавати ако се мед на тржишту продаје као „органски”. Она су прописана уредбама Савета: 834/2007 (Council Regulation (EC) No 834/2007, 2007), 889/2008 (Commission Regulation (EC) No 889/2008, 2008) и 1235/2008 (Commission Regulation (EC) No 1235/2008, 2008).

Кључни захтеви за органско пчеларству су (McAdam, 2007): кошница мора бити постављена у простору, са радијусом од 3 км, који је без контаминације хемикалијама из извора као што су индустријски комплекси, аеродроми или главни путеви; усеви на којима се пчеле хране не смеју бити хемијски обрађени; вештачка храна за пчеле мора бити сертификована као органска; болести не смеју бити третиране са ветеринарским лековима, већ само са одобреним органским материјама; пчеле не смеју бити ошамућене, док се узима мед; кошнице треба да буду од природних материјала.

Анализа полена

Анализа полена у лабораторији може се користити за одређивање да ли мед може бити стављен у промет као монофлорални. Монофлорални мед про-

изводе пчеле које прикупљају свој нектар углавном од једне одређене врсте биљака као што је багрем. У многим случајевима, полен из главног цветног извора мора да чини око 40% од укупног садржаја полена ако се мед сматра монофлоралним. Међутим, минимални износ полена из цветног извора зависи од врсте цвета, јер различити цветови дају различите количине полена.

Законски оквир за бављење пчеларством у Србији

Државе кандидати или потенцијални кандидати за приступање Европској унији у обавези су да усвоје и примене правне тековине које важе на подручју Европске уније, а односе се на безбедност хране. У практичном смислу, у питању је обавеза држава да усвоје највише стандарде који се односе на производњу, прераду и промет хране, на њену безбедност и сигурност, чиме би се постигли не само опстанак на тржишту и конкурентност, већ и задовољство и заштита потрошача (Глинтић, 2012: 84).

Република Србија је започела реформу система безбедности хране усвајањем Закона о ветеринарству 2005. године („Службени гласник РС” бр. 91/2005) којим се уређује заштита и унапређење здравља и добробити животиња, као и утврђују заразне болести и њихова контрола. За питање безбедности хране од великог су значаја одредбе које регулишу ветеринарско-санитарну контролу и услове за производњу и промет производа и хране животињског порекла и хране за животиње. Највећи напредак у хармонизацији прописа остварен је у периоду од 2009. до 2010. године, када је усвојено преко 30 закона из области пољопривреде. У истом периоду донет је значајан број правилника из области контроле заразних болести животиња и ветеринарског јавног здравља.

У Републици Србији доношење Закона о безбедности хране направило је велики корак напред и покренуло усвајање великог броја подзаконских аката. Важно је да се на најбољи могући начин припреми производња, паковање и продаја робе са одговарајућом пратећом документацијом о усаглашености са свим стандардима и нормама Европске уније (Bjelajac, Đukić-Mijatović & Dragojlović, 2017: 201). Ступањем на снагу новог Закона о безбедности хране („Службени гласник РС”, број 41/2009) престали су да важе савезни Закон о здравственој исправности животних намирница и предмета опште употребе из 1991. године и Закон о здравственом надзору над животним намирницама и предметима опште употребе из 1977. године. Због изузетне сложености прописа остављен је двогодишњи прелазни рок до пуне примене закона у јуну 2011. године.

Неопходно је поменути и два правилника донета на основу Закона о безбедности хране, чије усвајање значи корак ближе изношењу српских производа на европско тржиште од око 500.000.000 потрошача. То су Правилник о општим и посебним условима хигијене у било којој фази производње, прераде и промета („Службени гласник РС”, бр. 72/2010) и Правилник о условима хи-

гијене хране („Службени гласник РС”, бр. 73/2010), који ближе прописују услове хигијене хране за све субјекте у пословању храном у свим фазама производње, прераде и промета. Правилник о општим и посебним условима хигијене хране у било којој фази производње, прераде и промета усклађен је са Уредбом ЕУ 2073/2005 (Commission Regulation (EC) 2073/2005, 2005) којом су утврђени микробиолошки критеријуми засновани на научној процени ризика битних због заштите потрошача. Ступањем на снагу овог правилника престали су да важе Правилник о микробиолошкој исправности намирница у промету („Службени лист СРЈ”, бр. 26/93, 53/95 и 46/02) и Правилник о методама вршења микробиолошких анализа и суперанализа животних намирница („Службени лист СФРЈ”, бр. 25/80).

Регулатива за бављење пчеларством у Србији обухвата више закона, уредби и правилника. Најзначајнија правна акта за пчеларе су: Закон о сточарству; Закон о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју; Закон о безбедности хране; Правилник о садржини и начину вођења катастра пчелиње паше; Правилник о квалитету и другим захтевима за мед, друге пчелиње производе, препарате на бази меда и других пчелињих производа; Правилник о упису у регистар пољопривредних газдинстава и обнови регистрације, као и о условима за пасиван статус пољопривредног газдинства. Заштита пчела од пестицида и још поједини аспекти пчеларства се помињу у другим законима, али не постоји Закон о пчеларству и заштити пчелињих друштава на пчелињацима, за шта се већина пчелара залаже (Ђорђевић, 2014: 303).

Србија се налази на списку земаља којима је дозвољен извоз меда у Европску унију. Последње две године извезла је скоро 3.000 тона меда. Место на листи сваке године мора потврђивати достављањем података о спровођењу Националног плана за мониторинг и лабораторијским анализама. Узорковање меда врши се према Правилнику о утврђивању Програма систематског праћења резидуа фармаколошких, хормонских и других штетних материја код животиња, производа животињског порекла и хране за животиње („Службени гласник РС”, бр. 91/2009). У Србији је употреба антибиотика у пчеларству за сузбијање бактеријских обољења забрањена и сходно томе дозвољена толеранција антибиотика у меду и осталим пчелињим производима је „0”.

Правилник о квалитету и другим захтевима за мед, друге пчелиње производе, препарате на бази меда и других пчелињих производа („Сл. лист СЦГ”, бр. 45/2003 и „Сл. гласник РС”, бр. 43/2013 – др. правилник) усаглашен је са Директивом о меду (Council Directive 2001/110/EC, 2001). Њиме су регулисани објективни критеријуми за одређивање квалитета меда у Републици Србији: садржај шећера, садржај сахарозе, влажност, електрична проводљивост, диастаза, хидроксиметилфурфурол (НМФ) и поленска анализа меда за одређивање географског порекла. Да би се мед извезао из Србије потребно је бити регистрован за извоз на светско тржиште, односно за Европску унију. Уз одобрен извозни ветеринарски број, објекат треба да буде регистрован код Министарства за пољопривреду. Затим следи придржавање правила за паковање, стандардизација која се захтева у земљама где се планира извоз и задовољавање свих правних и додатних захтева које Европска унија прописује за увоз меда.

Подстицаји у пчеларству

Пчеларство је и до сада добијало помоћ државе за омасовљење, а сада је потребно подстаћи развој привредног пчеларства. На основу Правилника о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС“, бр. 19/15) у 2015. години за пчеларство је предвиђено 230 милиона динара, а подстицај по кошници износи 500 динара. У Србији је 2014. било 677.000 кошница, што је за 24% више него 2009. године, али је произведено 4.383 тоне меда, што је 50% мање него 2009. године. Овакав пад проузрокован је неповољним климатским приликама. Ипак, наш мед је веома доброг квалитета, због чега се извози у више земаља, па је извоз прошле године износио 2.145 тона меда укупне вредности 8.530,000 еура. Највише се извозило у Италију, Норвешку, Црну Гору, Немачку и Аустрију. Групација за пчеларство и производњу меда Удружења за пољопривреду Привредне коморе Србије предложила је да се приступи изради Националне стратегије развоја привредног пчеларства, донесе и спроводи програм привредног пчеларства (Privredna komora Srbije, 2016).

Правилником о одређивању подручја са отежаним условима рада у пољопривреди („Службени гласник РС“, бр. 39/16) одређују се подручја са отежаним условима рада у пољопривреди за период од три године. По новим Правилницима, бесповратна подстицајна средства се могу добити у примарној производњи биљних култура за производњу: житарица, индустријског биља, ароматичног и лековитог биља, поврћа, воћа, грожђа и цвећа, док у примарној сточарској производњи за производњу: млека (крављег и козијег), меса и јаја (тов јунади, тов у систему „крава-теле“, производња прасади за тов, одгој оваца и живине ради производње меса и јаја и кунића ради производње меса), конзумне рибе, меда и других пчелињих производа. Правилником о подстицајима за инвестиције у пољопривреди за унапређење конкурентности достизања стандарда квалитета кроз подршку у примарну сточарску производњу („Службени гласник РС“, бр. 38/16) одређено је да право на подстицаје има: 1) физичко лице – носилац регистрованог комерцијалног породичног пољопривредног газдинства, 2) предузетник и 3) правна лица (привредно друштво, земљорадничка задруга, средње школе и научно–истраживачке организације из области пољопривреде).

Бесповратна средства могуће је остварити за: кошнице, сатне основе произведене од пчелињег воска, центрифуге, електрични отклапач саћа, каде за отклапање саћа, електричне пумпе и пунилице за мед, прохромску амбалажу за мед, топионице за восак, електрични декристаллизатор, аутоматски сто за паковање меда, сушару за полен, стресач пчела, пчеларске ваге за мерење кошница и контејнере за држање и транспорт пчела. Подносилац захтева треба да: има одговарајућу животињу обележену и регистровану у складу са законом којим се уређује ветеринарство; у Регистру има пријављен одговарајући сточни фонд (податке о врсти животиња и броју газдинства (HID) на којима се држе или узгајају); има највише 1.000 кошница. Субвенционисање цене нове

опреме за припрему и дистрибуцију сточне хране износи 40–55% од износа цене без ПДВ-а. Износ подстицаја зависи од тога да ли се корисник подстицаја налази у маргиналном подручју са отежаним условима рада у пољопривреди или не. Ако се корисник подстицаја налази у маргиналном подручју, износ подстицаја је 55% од цене без пореза. Предметна опрема и механизација мора бити купљена од 16. октобра претходне до 15. октобра текуће године. Захтев за коришћење подстицаја подноси се Управи за аграрна плаћања за сваку календарску годину. За кориснике са територије АП Војводине неопходна је потврда од стране Покрајинског секретаријата за пољопривреду, водопривреду и шумарство, као и потврда издата од стране локалне самоуправе (града или општине) да подносилац захтева за подстицаје није добио субвенције, бесповратна средства или донацију по истом основу за предметну опрему и механизацију.

Мере за превазилажење проблема у пчеларству

Поједине врсте меда, поред доказаних својстава и квалитета, нису диференциране на тржишту у односу на друге врсте. На пример, Фрушкогорски липов мед (ФЛМ) није позициониран као бренд града Новог Сада и Војводине. На тај начин нису створени услови за повећање тржишног учешћа Фрушкогорског липовог меда на тржишту Војводине. Посебно погодно тло за органску производњу Фрушкогорског липовог меда је национални парк – Фрушка Гора. Регионални развој Војводине оптерећен је бројним проблемима због лоше приватизације друштвених компанија, недовољног развоја приватног сектора и пропадања досадашњих задруга. Постоји опасност да пчеларска производња настави да постоји као традиционална, уместо да се развије у привредно пчеларство. Пчелари су чланови Друштва пчелара, али нису чланови задруге и све раде индивидуално са члановима својих породица.

Просечна економска величина пољопривредних газдинстава у Србији износи 5.939 еура по газдинству, што је изузетно ниско у поређењу са просечном економском величином пољопривредног газдинстава у Европској унији од 25.138 еура (Parašić, Свијановић, 2014: 40). Велики број задруга у Србији не послује по задружним принципима, не поседује потребне капацитете и опрему за производњу и пласман, има великих финансијско-организационих проблема, као и проблема у разграничавању власништва над имовином. Поред тога, задруге имају мали обртни капитал и немају могућност аплицирања за кредитна средства (због мале имовине, немогућности полагања хипотеке као инструмента осигурања кредита, због неликвидности, малог промета преко рачуна и сл.). Поједине задруге су прошириле своје активности и допринеле јачању клијентеле и потрошачке оријентације путем унапређења маркетинга (укључујући и брендирање), иновације производа и прилагођавања производа (Višman et al., 2012).

У Европи близу 300.000 задруга удружује око 20 милиона породица или индивидуалних предузећа. Петина популације Европе су чланови разних задруга. Доминирају задружне организације из терцијарног сектора, док примар-

ни и секундарни сектор покривају произвођачке задруге. На задружној основи у Европској унији су формиране снажне млекарне, кланице, живинарске фарме, фарме пчела и сл. Једна од значајних карактеристика европског задругарства ја да се оно није подвргавало политичком утицају. Уз то, задруга је овде поборник слободне трговине, за разлику од задруга у другим земљама, које су биле укључне у системе државног протекционизма какав је био у Србији и Румунији. У Републици Хрватској, према подацима Хрватског савеза задруга, постоји 23.068 задругара, а задруге запошљавају 3.813 радника. У 2009. години хрватске задруге су оствариле укупан приход од 2,42 млрд. куна или близу 335 мил. евра. Задруге у Словенији, којих је трипут мање, имају укупан приход приближно 900 мил. еура и запошљавају 7.500 људи. Из података се види да у Републици Хрватској има највише пољопривредних задруга (Hrvatski Savez zadrugara, 2010). У Румунији постоји 28 задруга у области пчеларства и једна Унија састављена од 9 задруга.

Модел подршке пољопривреди у Европској унији, којем Србија тежи, предвиђа значајна средства за инвестиције у опрему, објекте и обуку газдинствима са амбицијама у сектору прераде на газдинству. У Србији је протеклих година подршка за те намене била изузетно ниска, што успорава реструктурирање газдинстава и раст њихове конкурентности. Дугорочно, такви пропусти имају озбиљне, суштинске последице са много комплекснијим утицајем него што на први поглед изгледа – кашњење у примени стандарда квалитета, пад конкурентности, губитак тржишта и низ других (Богданов, Бабовић, 2014: 287). У Србији је у 2015. години регистровано 4.107 задруга, а од тога је активно 2.236. Највише је земљорадничких задруга - 2.838, а активне су 1.502 задруге (РС, Министарство привреде, 2015). Међутим, ове задруге још нису спремне да преузму значајнију улогу у развоју тржишта („Службени гласник РС”, бр. 78/05). Национални програм за пољопривреду Републике Србије од 2010. до 2013. године („Службени гласник РС”, бр. 83/10.) и Национални програм руралног развоја од 2011. до 2013. године („Службени гласник РС”, бр. 15/11), стратешким и специфичним развојним циљевима за период до 2013. године, истичу као један од примарних циљева, побољшање конкурентности пољопривреде, шумарства и прехранбеног сектора, кроз реструктурирање, развој тржишта и тржишних механизма, као и унапређење руралног развоја и заштите животне средине. Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године („Службени гласник РС”, бр. 85/14) дефинише циљеве, приоритете и оквире политичких и институционалних реформи у области пољопривреде и руралног развоја, дефинисаних у складу са принципима модерног управљања јавним политикама и на линији јасног одређења за постепено преузимање модела европске подршке пољопривреди. Програм Развоја АП Војводине за 2014–2020. годину у оквиру трећег приоритета „Одрживи привредни раст“ истиче као једну од мера повећање запослености кроз развој и интензивирање руралне економске делатности са фокусом на пољопривредну производњу и агроиндустрију.

Закључак

Европска унија подстиче производњу меда и пчелињих производа. С обзиром да располаже природним условима, релативно незагађеним ресурсима, умереном континенталном климом и богатством флоре, Република Србија треба да искористи све могућности у развоју пчеларства. Од 2000. године до данас у Србији је забележен перманентан раст броја кошница и произведеног меда. Просек произведеног мера варира из године у годину у зависности од климатских услова. Експанзија извоза меда креће од 2008. године, тако да мед постаје важан стратешки производ за Републику Србију.

Индивидуални произвођачи мало пажње посвећују активностима као што је паковање, избор амбалаже, етикетирање, промоција и сл. За то недостаје стручност и опрема чија вредност превазилази финансијске могућности пчелара и њиховог удружења. Повећање иностране тражње за српским медом указало је на потребу организовања задруга. Већина произвођача није свесна чињенице да пратеће активности утичу на висину прихода и препознатљивост на тржишту, односно недостаје схватање о потреби развоја такве праксе. Произвођачи меда су већином мале економске снаге са малим бројем локалних лидера на тржишту. Произвођачима и удружењу недостају финансијска средства и стручна знања, односно већина пчелара појединачно продаје мед на домаћем тржишту и тренутно, при овом начину њиховог организовања, нису у могућности да директно пласирају своје производе на инострано тржиште. Изградња пчеларске задруге и образовање пчелара су важни кораци за креирање додатне вредности појединих врста српског меда. У оквиру примарног сектора, задругарство има будућност. Пчеларска производња може да се унапреди и буде ефективнија у укључивањем пчелара у задруге. Произвођачи организовани у задруге смањују тржишне ризике, умањују трансакционе трошкове, обезбеђују приступ ресурсима и јачају конкурентску позицију кроз иновирање производа гарантовајући квалитет и безбедност производа. Да би се одговорило свим захтевима тржишта у погледу пчеларске производње и извоза, неопходна је подршка државе и то не само у виду субвенција за пчеларе већ и у стварању повољног правног оквира за развој пчеларства.

Литература:

1. Bjelajac, Željko, Đukić-Mijatović, Marijana & Dragojlović, Joko (2017): Food safety as one of the main safety preoccupations of a modern man. *Ekonomika poljoprivrede*, 64(1), 191–204.
2. Bogdanov, Natalija, Babović Marija (2014): Radna snaga i diverzifikacija prihoda na poljoprivrednim gazdinstvima u Srbiji – stanje i izazovi za politiku ruralnog razvoja, *Zbornik radova Završne konferencije Primena podataka Popisa poljoprivrede 2012. u analizi stanja poljoprivrede i u planiranju agrarne politike u Republici Srbiji*, Republički zavod za statistiku, Beograd, str. 262–288.

3. Bradbear, Nicola (2009): *Bees and their role in forest livelihoods*, Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome.
4. Glintić, Mirjana. (2012): Bezbednost hrane, u: *Usklađivanje prava Republike Srbije sa pravnim tekovinama EU: prioriteti, problemi, perspektive*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 75–86.
5. Đorđević, Nevenka (2014): Pčelarstvo Rasinskog okruga, Zbornik radova Završne konferencije *Primena podataka Popisa poljoprivrede 2012. u analizi stanja poljoprivrede i u planiranju agrarne politike u Republici Srbiji*, Republički zavod za statistiku, Beograd, str. 289–306.
6. McAdam, Jackie (2007): EU market opportunities for African honey and beeswax, *Market Access Centre Traidcraft Exchange*, UK.
7. Paraušić, Vesna V., Cvijanović, Drago J.(2014): Zbornik radova Završne konferencije *Primena podataka Popisa poljoprivrede 2012. u analizi stanja poljoprivrede i u planiranju agrarne politike u Republici Srbiji*, Republički zavod za statistiku, Beograd, str. 25–42.
8. Privredna komora Srbije (2014): *100 pitanja i odgovora o Evropskoj uniji za poljoprivrednike*, Udruženje za poljoprivredu, prehrambenu industriju, šumarstvo i vodoprivredu i Centar za EU integracije, Beograd.
9. Sharma, Harish K.; Partap, Uma; Gurung, Min B. (2012). *Policy and Processes that Enable Honey Export – A Case Study from India*, ICIMOD working paper 2012/1. Kathmandu: ICIMOD.
10. Stojavljević, Mirsolav, Ivaniš, Marko & Vapa-Tankosić, Jelena (2017). Organska poljoprivredna proizvodnja u Evropskoj uniji i tranzicionim ekonomijama u funkciji zaštite životne sredine, *Ecologica* 24 (84), 5-12.

Домаћи прописи и документа

1. Zakona o bezbednosti hrane, „Službeni glasnik RS“, br. 41/2009.
2. Zakona o veterinarstvu, „Službeni glasnik RS“, br. 91/2005.
3. Zakon o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju, „Službeni glasnik RS“, br. 10/2013, 142/2014, 103/2015 i 101/2016.
4. Zakon o stočarstvu, „Službeni glasnik RS“, br. 41/2009, 93/2012 i 14/2016.
5. Nacionalni program za poljoprivredu od 2010. do 2013. godine, „Službeni glasnik RS“, br. 83/10.
6. Nacionalni program ruralnog razvoja od 2011. do 2013. godine, „Službeni glasnik RS“, br. 15/11.
7. Pravilnik o kvalitetu i drugim zahtevima za med, druge pčelinje proizvode, preparate na bazi meda i drugih pčelinjih proizvoda, „Službeni list SCG“, br. 45/2003 i „Službeni glasnik RS“, br. 43/2013 – dr. pravilnik).
8. Pravilnik o metodama vršenja mikrobioloških analiza i superanaliza životnih namirnica, „Službeni list SFRJ“, br. 25/80.
9. Pravilnik o mikrobiološkoj ispravnosti namirnica u prometu, „Službeni list SRJ“, br. 26/93, 53/95 i 46/02.
10. Pravilnik o određivanju područja sa otežanim uslovima rada u poljoprivredi, „Službeni glasnik RS“, br. 39/16.
11. Pravilnik o opštim i posebnim uslovima higijene u bilo kojoj fazi proizvodnje, prerade i prometa, „Službeni glasnik RS“, br. 72/2010.
12. Pravilnik o podsticajima za investicije u poljoprivredi za unapređenje konkurentnosti dostizanja standarda kvaliteta kroz podršku u primarnu stočarsku proizvodnju, „Službeni glasnik RS“, br. 38/16.

13. Pravilnik o sadržini i načinu vođenja katastra pčelinje paše, „Službeni glasnik RS“, br. 67/2010.
14. Pravilnik o upisu u registar poljoprivrednih gazdinstava i obnovi registracije, kao i o uslovima za pasivan status poljoprivrednog gazdinstva, „Službeni glasnik RS“, br. 17/2013, 102/2015, 6/2016 i 46/2017.
15. Pravilnik o uslovima higijene hrane, „Službeni glasnik RS“, broj 73/2010.
16. Pravilniku o utvrđivanju Programa sistematskog praćenja rezidua farmakoloških, hormonskih i drugih štetnih materija kod životinja, proizvoda životinjskog porekla i hrane za životinje, „Službeni glasnik RS“, br. 91/2009.
17. Strategija razvoja poljoprivrede Srbije, „Službeni glasnik RS“, br. 78/05.
18. Uredba o raspodeli podsticaja u poljoprivredi i ruralnom razvoju, „Službeni glasnik RS“, br. 19/15.

Интернет извори

1. Beghin, John C. (2006) „Nontariff Barriers“ CARD Working Papers. 442. http://lib.dr.iastate.edu/card_workingpapers/442 (25.05.2016.)
2. Bijman, Jos et al. (2012): Support for Farmers' Cooperatives Final Report http://ec.europa.eu/agriculture/external-studies/2012/support-farmerscoop/fulltext_en.pdf (25.05.2016.)
3. CBI Buyers Requirements (2015): Honey in Europe <https://www.cbi.eu/market-information/honey-sweeteners/buyer-requirements/> (25.05.2016.)
4. CBI Market Survey (2009) The honey and other bee products market in the EU, <https://www.scribd.com/doc/165378912/The-Honey-and-Other-Bee-Products-Market-in-EU> (25.05.2016.)
5. Commission Implementing Decision 2012/302/EU of 11 June 2012 amending Decision 2011/163/EU on the approval of plans submitted by third countries in accordance with Article 29 of Council Directive 96/23/EC (notified under document C(2012) 3723) Text with EEA relevance, OJ L 152, pp. 42–47, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32012D0302#ntr5-L_2012152EN.01004402-E0005 (25.05.2016.)
6. Commission Regulation (EC) 2073/2005 on microbiological criteria for food-stuffs, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=CELEX:32005R2073> (25.05.2016.)
7. Commission Regulation (EC) No 889/2008 of 5 September 2008 laying down detailed rules for the implementation of Council Regulation (EC) No 834/2007 on organic production and labelling of organic products with regard to organic production, labelling and control, Official Journal of the European Union, L 250, 18 September 2008, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=OJ%3AL%3A2008%3A250%3ATOC> (25.05.2016.)
8. Commission Regulation (EC) No 1235/2008 of 8 December 2008 laying down detailed rules for implementation of Council Regulation (EC) No 834/2007 as regards the arrangements for imports of organic products from third countries, OJ L 334, p. 25–52, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32008R1235> (25.05.2016.)
9. Council Directive 2001/110/EC of 20 December 2001 relating to honey, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:010:0047:0052:EN:PDF> (25.05.2016.)
10. Council Directive 92/118/EEC of 17 December 1992 laying down animal health and public health requirements governing trade in and imports into the Community of products not subject to the said requirements laid down in specific Community rules referred to in Annex A (I) to Directive 89/662/EEC and, as regards pathogens, to Directive

- 90/425/EEC, OJ L 62, 15.3.1993, p. 49–68, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:31992L0118>, (25.05.2016.)
11. Council Directive 96/23/EC of 29 April 1996 on measures to monitor certain substances and residues thereof in live animals and animal products and repealing Directives 85/358/EEC and 86/469/EEC and Decisions 89/187/EEC and 91/664/EEC, OJ L 125, 23.5.1996, p. 10–32, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:31996L0023>, (25.05.2016.)
 12. Council Regulation (EC) No 834/2007 of 28 June 2007 on organic production and labeling of organic products and repealing Regulation (EEC) No 2092/91, OJ L 189, 20.7.2007, pp. 1–23, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32007R0834> (25.05.2016.)
 13. Council Regulation (EEC) No 2377/90 of 26 June 1990, Official Journal of the European Communities No L 224/P, http://ec.europa.eu/health/files/eudralex/vol-5/reg_1990_2377/reg_1990_2377_en.pdf (25.05.2016.)
 14. Decision 2004/432/EC of 29 April 2004 on the approval of residue monitoring plans submitted by third countries in accordance with Council Directive 96/23/EC, OJ L 154, 30.4.2004, p. 42–49, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32004D0432> (25.05.2016.)
 15. Directive 2014/63/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 amending Council Directive 2001/110/EC relating to honey; <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014L0063>
 16. EEC Council Regulation N° 2377/1990, Official Journal of the European Community L 224, p. 1, http://ec.europa.eu/health/files/eudralex/vol-5/reg_1990_2377/reg_1990_2377_en.pdf (25.05.2016.)
 17. European Federation of Honey Packers and Distributors F.E.E.D.M., <http://www.feedm.com/information/can-my-country-export-honey-to-the-eu> (25.05.2016.)
 18. Food and Agriculture Organization (FAO) (2005), http://faostat3.fao.org/faostat_gateway/go/to/download/C/CL/E (25.05.2016.)
 19. Hrvatski Savez zadruga (2010): Nova zadruga glasilo za zadružnom preduzetništvu, br. 25. http://zadruga.coop/upload_data/site_files/25_broj.pdf (25.05.2016.)
 20. Republika Srbija, Ministarstvo privrede, <http://www.privreda.gov.rs/novi-zakon-vazan-korak-u-ozivljavanju-zadruga/> (25.05.2016.)
 21. PKS – Potrebno je podsticati razvoj privrednog pčelarstva (2016a), <http://www.poljosfera.rs/agro-teme/pcelarstvo/858-pks-potrebno-je-podsticati-razvoj-privrednog-pcelarstva> (25.05.2016.)
 22. PKS – Podsticaji za investicije u razvoj pčelarstva (2016b) <http://www.poljosfera.rs/agrosfera/agro-teme/pcelarstvo/podsticaji-za-investicije-u-razvoj-pcelarstva/> (25.05.2016.)
 23. Plavša, Nada. (2015) Kvalitet pčelinjih proizvoda i postupak standardizacije usklađen sa zahtevima EU, <http://www.polj.savetodavstvo.vojvodina.gov.rs/node/6515> (25.05.2016.)
 24. Regulation (EC) No 178/2002 (OJ L31, p1, 1/02/2002) of 28 January 2002, https://www.fsai.ie/legislation/food_legislation/general_principles_of_food_law.html (25.05.2016.)
 25. Regulation (EC) No 470/2009 of the European Parliament and of the Council of 6 May 2009, Official Journal of the European Union L 152/11, https://sites.anses.fr/en/system/files/Regulation-2009-470-EC-MRL_regulation_Drugs_Foodstuffs.pdf
 26. SADC Trade Development (2007) Trade Information Brief: Honey, South Africa: Government of Australia, AusAid. Retrieved from

<http://www.sadctrade.org/files/Honey%20Trade%20Information%20Brief.pdf>
(25.05.2016.)

27. Uredba (EZ) br. 852/2004 Evropskog parlamenta i Saveta od 29. aprila 2004. o higijeni hrane, OJ L 139, 30.4.2004, p. 1–54, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A32004R0852>, (25.05.2016.)

REGULATIONS IN THE FIELD OF HONEY EXPORT IN THE EUROPEAN UNION AND THE REPUBLIC OF SERBIA

Summary: Beekeeping in the Republic of Serbia is a profitable branch of agriculture. The advantage of Serbian honey, as well as honey from the Balkans, is its high quality due to favorable soil and climatic conditions. The Republic of Serbia possesses the natural resources that are the basis of the development of beekeeping, which points to the enormous potential and possibilities for its intensive development. The aim of the paper is to analyze the methodological-theoretical framework of the possibility of honey export in the European Union and in the Republic of Serbia. Legislation of the European Union sets the ground for legal requirements in the European Union, but there may be some differences in the application of national legislation in the Member States. Domestic legislation will be analyzed through its compliance with European standards and regulations. The paper will also underline incentives and possibilities of overcoming problems in beekeeping.

Key words: beekeeping, European Union regulations, honex residue levels, Republic of Serbia legislation, incentives for honey export